

Федченко М.С., студентка юридично-психологічного факультету НАВС *Науковий керівник: Кубарєва О.В.*, кандидат юридичних наук

Зарубіжний досвід інституту примирення та медіації у кримінальному процесі України на прикладі законодавства ЄС

Укладення між Україною та Європейським союзом угоди про асоціацію від 21.03.2014 р. ще раз підкреслило спрямованість України до європейських цінностей та європейських правових стандартів. Власне, одним із основних способів зближення України з ЄС є адаптація українського законодавства до права ЄС та імплементація його норм до вітчизняного законодавства. Поряд з цим, спрямованість України до європейських стандартів правосуддя, у тому числі в частині використання альтернативних способів врегулювання спорів, знайшла своє відображення у низці важливих нормативних актів України. Проте, одним із найважливіших кроків до зближення національного законодавства до норм законодавства ЄС стало прийняття у новій редакції Кримінального процесуального кодексу України у 2012 році.

Та варто визначити рису, яка суттєво відрізняє європейське процесуальне право від українських стандартів правосуддя. На думку практиків, такою рисою є широке застосування компромісних процедур у

цивільному та кримінальному процесі в країнах ЄС. Так, згідно із положеннями Резолюції Економічної і Соціальної Ради ООН від 24.07.2002 р. «Основні принципи застосування програм відновного правосуддя в кримінальних справах» відновний процес визначається як «будь-який процес, у якому потерпілий та правопорушник та будь-які інші особи чи члени громади, що зазнали впливу від вчиненого правопорушення, разом беруть участь у вирішенні його наслідків в основному за допомогою посередника». Також, відповідно до ст. 10 Рішення Ради Європейського Союзу «Про положення жертв у кримінальному судочинстві» від 15.03.2001 р. держави - члени ЄС мають забезпечити розширення сфери застосування медіації як основної програми відновлюваного правосуддя у кримінальних справах, і Україна в цьому плані намагається не відставати.

Зазначимо, що поняття і загальні принципи медіації знайшли своє відображення насамперед в Директиві 2008/52 ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21.05.2008, у Висновку Консультативної ради європейських суддів Ради Європи № 6 від 24.11.2004 р., в Рекомендації № 3 REC (99)19 Комітету Міністрів Ради Європи від 15.09.1999 р. державам - членам Ради Європи щодо медіації у кримінальному процесі [1], в Рекомендації № R (98) 1 від 2.01.1998 р.[2] та в Рекомендації № R (2002)10 Комітету Міністрів Ради Європи від 18.09.2002 державам - членам [3].

На нашу думку, Рекомендація № 3REC (99)19 є досить важливим документом, в якому безпосередньо надається визначення медіації як будь-якого процесу, в рамках якого потерпілому та правопорушнику надається можливість, у разі їх добровільної згоди, за допомогою неупередженої третьої сторони (медіатора) брати активну участь у вирішенні проблем, що виникли в результаті злочину.

Поряд з цим, нова редакція Кримінального процесуального кодексу України також містить певні нормативні можливості для медіації, а саме вводить у кримінальний процес інститут угод про примирення обвинуваченого із потерпілим, що має важливе значення при вирішенні спорів між учасниками кримінального процесу. По суті, цей інструмент переносить акцент у кримінальному процесі з особи обвинуваченого на особу потерпілого, тобто зміщує акцент із такої функції кримінального судочинства як покарання винного на функцію відновлення прав потерпілого. Так, у потерпілого з'являється можливість висловлювати свої вимоги, пов'язані з відшкодуванням заподіяної йому шкоди, а також правова основа для обговорення і вироблення взаємоприйнятних умов, порядку і термінів здійснення підозрюваним (обвинуваченим) конкретних дій, спрямованих на відшкодування шкоди.

Проте, недоліком є поспіх прийняття нової редакції КПК, який призвів до залишення суперечностей у механізмі інституту угод про примирення обвинуваченого із потерпілим, а також певних невідповідностей реалізації європейських стандартів кримінального правосуддя в Україні світовій практиці, зокрема певної неузгодженості норм КПК з положеннями КК України.

За результатами аналізу норм КК та КПК вбачається, що примирення може відбуватися у трьох формах, які тягнуть різні правові наслідки, а саме: 1) відмова потерпілого від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення (гл. 36 КПК); 2) примирення винного з потерпілим (ст. 46 КК України); 3) укладення угоди про примирення (гл. 35 КПК).

Відповідно, наслідком застосування інституту примирення у кримінальному процесі може бути: 1) закриття кримінального провадження на підставі відмови потерпілого від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення (п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК); 2) звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ч. 3 ст. 288 КПК). Відповідно до ст. 46 КК України, особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності, якщо вона вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, вчинила злочин вперше, відшкодувала завдані збитки або усунула заповідяну шкоду чи примирилася з потерпілим; 3) призначення покарання зі звільненням від його відбування (ст. 471 КПК, ст. 75 КК); 4) пом'якшення покарання при його призначенні (ст. 471 КПК, ст. 66 КК). Власне, два останні наслідки й можуть стати результатом укладення між обвинуваченим та потерпілим угоди про примирення, яка має важливе процесуальне значення.

Окрім цього, певні відмінності інституту звільнення від кримінальної відповідальності та угоди про примирення вбачаються також в питанні наявності можливості їх застосування. Адже, укладення угоди про примирення не містить обмежень, наведених у ст. 46 КК України, відтак угода може бути укладена й у справах щодо тяжких злочинів та злочинів середньої тяжкості, а також у випадку, коли обвинувачений не відшкодував збитки потерпілому. В свою чергу, це значно розширює можливості використання угоди, зокрема з метою пом'якшення чи звільнення від покарання.

Враховуючи вищевикладені міркування, вбачається, що угода про примирення, передбачена статтями 469, 471-475 КПК України, не є процесуальним засобом звільнення особи від кримінальної відповідальності, передбаченим ст. 46 КК України, що має бути реалізований виключно в порядку наведеному у ст. 284, 288 КПК. Відтак, слід констатувати, що імплементація європейського законодавства в Україні потребує подальшого доопрацювання та приведення у відповідність нормативних актів України.

Сьогодні нагальним питанням, що потребує детального вивчення залишається недоопрацювання чинного законодавства України стосовно визначення процедури медіації та правового статусу медіатора. Наразі медіація не закріплена в українському кримінально-процесуальному законодавстві, відповідно КПК не містить норм щодо можливості використання посередників для досягнення примирення між сторонами та не регулює на належному рівні питання участі державних органів у цій діяльності. Ми переконані, введення незалежного від учасників кримінального судочинства посередника дозволить надати необхідний

імпульс розвитку правовому інституту примирення сторін, який при використанні повною мірою з належною ефективністю дозволить розвантажити правоохоронну систему при виконанні призначення кримінального судочинства, закріпленого в ст. 2 КПК України.

Також, підтримуючи думку вчених, слід звернути увагу на відсутність законодавчих важелів впливу на сторони щодо використання ними вказаних процедур примирення, зокрема на судове посередництво та систему альтернативного судового примирення. Остання система може бути запозичена із досвіду іноземних держав, наприклад Польщі, де встановлено збільшення судових витрат у сторін, що відмовляються від вказаних процедур.

Відтак, введення інституту угоди про примирення є дійсно позитивним кроком на шляху імплементації принципів європейського права в Україні. Однак, враховуючи положення європейського законодавства, кримінальне процесуальне законодавство України на сьогоднішній день потребує значного доопрацювання. Інститут угод у кримінальному процесі України повинен передусім сприяти демократичному вирішенню питань та більш лояльному підходу до підозрюваного та обвинуваченого, а важливою умовою впровадження цього інституту є усунення всіх законодавчих колізій, які виникли з його введенням.

Список використаних джерел

1. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам - членам від 15.09.1999 р. № 3REC (99) 19 // Ресурсний Центр медіації: http://mediators.ru/rus/about_mediation/international_law/eu_council_1.
2. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам - членам від 2.01.1998 р. № R (98)1// <https://wcd.coe.int>
3. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам - членам від 18.09.2002 р. № R (2002)10 // <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id>